

Ympäristöliikkeen mukaansatempaava tarina

TELKÄNRANTA, HELENA (2008; toim.). *Laulujoutsenen perintö – suomalaisen ympäristöliikkeen taival*. 304 s. WSOY & Suomen luonnonsuojeluliitto, Helsinki.

Laulujoutsenen perintö on juhla-kirja suomalaisen ympäristöliikkeen taipaleesta: kansallisromantiikasta kansainväliseen politiikkaan, Kojjärveltä Kemihaaran soille, maaseudulta kaupunkiluontoon. Teos juhlistaa Suomen luonnonsuojeluliiton ja sitä edeltäneen Suomen Luonnonsuojeluyhdistyksen 70-vuotista taivalta. Kirja ei pyri olemaan kaiken kattava tietoteos ympäristönsuojelun historiasta, vaan pääosassa ovat mainitut järjestöt. Varsinaisesta järjestöhistoriikista ei kuitenkaan ole missään mielessä kyse – onneksi!

Ympäristöasiat ovat toisen maailmansodan jälkeen tulleet pikku hiljaa tärkeäksi osaksi politiikkaa, niin Suomessa kuin muuallakin. Suomen luonnonsuojeluliitto on osallistunut aktiivisesti sekä ympäristöongelmien määrittelyyn että niiden ratkaisemiseen. Tässä mielessä teos ei ole vain erään kansalaisjärjestön näkökulma, vaan se kuvaa kattavasti sitä, miten luonnonsuojeluun ja ympäristöongelmiin on suhtauduttu vuosien saatossa. Samalla kirja kertoo tärkeän osan suomalaisen ympäristönsuojelun historiaa. 300 sivua ei luonnollisesti riitä kovinkaan yksityiskohtaiseen tarkasteluun, mutta toimitusneuvosto ja kirjoittajat ovat onnistuneet rakentamaan juohean tarinan, joka tempaa mukaansa.

Kirjoittajat ovat alansa asiantuntijoita ja pitkän linjan liittolaisia – usein molempia. Sujuva ja asiallinen teksti viliseekin mielenkiintoisia yksityiskohtia ja omakohtaisia kokemuksia. Lukija tutustuu moneen aktiiviin, joka on suurelle yleisölle nimettömänä istunut toimikunnissa, toimittanut kannanottoja, vaalintu kotiseutunsa luontoa ja niin edelleen. Kirjassa myös esitellään paikallisia ja valtakunnallisia ympäristöongelmia, joiden ratkaisemisessa järjestöt – tai pikemminkin niiden jäsenet – ovat olleet mukana. Kaiken kaikkiaan teos kertoo enemmän järjestöjen toiminnasta ja aikaansaannoksista kuin niistä itsestään. Samalla se korostaa yksittäisten, aktiivisten kansalaisten merkitystä yhteiskunnallisissa keskustelussa ja jopa ympäristöongelmien ratkaisemisessa. Lisäksi kirjassa kuvataan kiitettävästi myös järjestön alkuaikojen järjestäytymistä ja toimintaa sekä myöhempiä avaintapahtumia.

Ulkoasu on monipuolinen. Valokuvat ovat ennen kaikkea dokumentaarisia: ne kuvaavat lajien ja luonnonmaisemien lisäksi sekä ihmisiä toimissaan että ihmistoiminnan jälkiä. Moni lukija arvatenkin tunnistaa tuttuja kasvoja vuosien takaa. Leipätekstin rinnalla tietolaatiko

kertovat muun muassa ihmisistä ja heidän aikaansaannoksistaan mielenkiintoisten yksityiskohtien avulla: Urpo Häyrinen soitti sambarumpuja, Torild Brander varjeli aseinen yksityisen luonnonsuojelunsa rauhaa, ja brittiministeri Gerry Malone tarjosi opiskelija Tapio Reinikaiselle gin and tonicit. Henkilökuvat tuovat tarinaan eloa ja inhimillisyyttä.

Teos on jaettu yhdeksään päälukuun, jotka muodostavat melko tasapainoisen kokonaisuuden. Kaksi ensimmäistä lukua tarkastelevat ympäristöliikkeen kehitystä kulttuurisesta ja yhteiskunnallisesta näkökulmasta. ”Luonto osana suomalaisuutta” on lyhyt katsaus siihen, miten suomalaista luontoa on kuvattu muun muassa kirjallisuudessa ja kuvataiteissa. ”Aatteen ja liikkeen aikakausia” käsittelee vuorostaan kansallisia ja kansainvälisiä ympäristöilmiöitä sekä kuvaa luonnonsuojeluaatteen juurtumista Suomeen. Ympäristöaatteen historiaa, ympäristökamppailujen aaltoja ja vastaavia teemoja on kuvattu aiemmin muun muassa tieteellisissä kokoomateoksissa. *Laulujoutsenen perinnössä* asiat esitetään kuitenkin konkreettisemmin ja ne yhdistetään viihdyttäväksi tarinaksi. Alkupuolen luvut myös havainnollistavat järjestön perustamisen taustoja ja kuvaavat sen yleistä toimintaympäristöä.

Seuraavat neljä päälukua käsittelevät ympäristöliikkeen toimintaa melko perinteisissä puitteissa: ”Metsien ja soiden suojelu”, ”Vesiluonnon suojelu”, ”Lapin luonnon suojelu” ja ”Asutun maan suojelu”. Kukin luku noudattaa johdonmukaisesti samaa logiikkaa: ensin kuvataan lyhyesti ekosysteemien ominaispiirteitä ja sitten tarkastellaan esimerkkien avulla niihin kohdistuneita uhkia, suojeleuajatusien heräämistä, suojelun edistymistä ja sen ympärillä käytyjä kiistoja. Luvut tarjoavat oivan historiallisen katsauksen vaikkapa nykyäänkin ajankohtaiseen Lapin metsien suojelukiistaan.

Seuraavissa luvuissa otetaan laajempi yhteiskunnallinen ympäristönäkökulma. ”Ympäristöliikkeen synty” ja ”Ympäristö ja yhteiskunta” käsittelevät ympäristöliikkeen yhteiskunnallista ja poliittista aktivoitumista sekä ympäristöliikkeen toimintamuotoja 2000-luvulla. Alaluvuissa tarkastellaan muun muassa energia- ja kuluskysymyksiä sekä ympäristöhallinnon historiaa. Ne kuvaavat hyvin, kuinka ympäristöliike on muuttunut yhden asian vastustajasta kokonaisvaltaiseksi ympäristöpoliittiseksi vaikuttajaksi. Vaikka 1980-luvun alussa perustetun ympäristöhallinnon myötä viranomaiset ovat ottaneet aktiivisemmän roolin ympäristöasioissa, kansalaisjärjestöt ovat tärkeitä toimijoita EU-Suomessakin. Pohdin, onko muilla poliittikan aloilla yhtä vilkasta vuorovaikutusta ruohonjuuritason ja viranomaisten välillä. Yhtä kaikki –

jos joku vielä kuvittelee, että nykyinen suojelutaso on jonkin kasvottoman ”viranomaisautomaatin” ansiota, hänen kannattaa ehdottomasti lukea tämä teos.

Viimeinen pääluke ”Yhteistyötä yhdistyksissä” on lähimpänä perinteistä, ulkopuoliselle melko kuivakkaa järjestöhistoriikkaa. Siinä käsitellään muun muassa *Suomen luonto* -lehden muuttumista jäsenlehdessä kaupalliseksi aikakauslehdeksi, järjestön varainkeruuta ja sen ympärille muodostuneita säätiöitä ja yhdistyksiä. Suomalainen ympäristöliike on laajempi kuin pelkkä Suomen luonnonsuojeluliitto, joten teoksen lopussa esitellään lyhyesti muita Suomessa toimivia ympäristöjärjestöjä. Lukukokemuksesta tuleekin loppua kohti hieman katkonainen – mielenkiintoinen tarina ikään kuin ensin näivetty ja sitten loppuu kesken. Jonkinlainen tulevaisuuteen suuntautunut yhteenvedo olisi voinut sujuvasti summata ympäristöliikkeen taipaleen.

Laulujoutsenen perintö palkittiin vuoden 2008 luontokirjana. Mielestäni teoksen arvo on nimenomaan siinä, että se on paljon enemmän kuin perinteinen luontokirja. Se on sekä kiinnostava historiallinen katsaus että vahvasti yhteiskunnallinen kannanotto. Ympäristöalaa seuraavalle kirja voi tuntua vanhan toistolta, ja sitä se onkin, sillä siinä ei varsinaisesti ole mitään uutta tietoa ympäristönsuojelusta. Yksittäisen kansalaisjärjestön yhteiskunnallista toimintaa tarkastellaan kuitenkin käsittääkseen ensimmäistä kertaa näin kattavasti.

Hyvä kirja herättää aina paljon ajatuksia. Kansallispuistot ja erämaat, puhdas vesi ja ilma, saimaannorppa ja laulujoutsen ovat itsestään selviä monelle tämän päivän suomalaiselle. Monet näistä on kuitenkin turvattu vasta pitkän taistelun jälkeen ja usein viime tingassa. Miltä oma kotiseutuni näyttäisi ilman luonnon ja ympäristön suojelemiseksi tehtyä työtä? Hyvä kirja myös viihdyttää. Ympäristöliikkeen taival sisältää iloisia onnistumisia, pahoja pettymyksiä, kiivaita kiistoja, väkevää lobbausta, virallista painostusta ja paljon muuta; teos tuskin jättää ketään kylmäksi.

Laulujoutsenen perintö on suositeltavaa luettavaa kaikille ympäristöstä sekä kansalaisyhteiskunnasta ja -vaikuttamisesta kiinnostuneille – sekä kannattajille että kriitikoille, yhtä lailla ammattilaisille kuin maallikoillekin. Ympäristöalan opiskelijoille ja tutkijoille kirja on hyödyllinen hankinta. Ilmasto muuttuu, itämeri on ”kuralla”, valtion ympäristöhallintoa järjestetään uudelleen ja vanhoja suojelupäätöksiä kyseenalaistetaan; ympäristöliikkeen taival ei ole päättynyt. Kirja osoittaa, että järjestäytyntä kansalaistoimintaa tarvitaan ja että sen kautta voi vaikuttaa ympäristöä koskevaan päätöksentekoon. Tämä on mielestäni teoksen keskeinen sanoma, ja se välittyy hyvin.

ATTE KOMONEN
*Institutionen för ekologi,
Sveriges lantbruksuniversitet*